

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

магістрант факультету іноземних мов
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

СЕМАНТИЧНІ ФУНКЦІЇ ДЕСЕМАНТИЗОВАНОГО *IT* У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРІОДІ

Середньоанглійський період – це період, у який безперервно відбувалися найзначніші зміни у мові: «Грамматична система зазнала біля 1 100 змін, а фонетична – близько 1 500» [4, с. 121]. Термін «середньоанглійська» вказує на те, що це період переходу від давньоанглійської до періоду ранньої сучасної англійської мови. Фонетично середньоанглійська відрізнялася від мови, яка їй передувала, а граматично – від мови, яка її замінила. Зміни, які відбулись у граматичній системі мови у цей час, спричинили становлення підмета як обов'язкового члена речення. У реченнях, у яких відсутній із певних причин логічний підмет, як і в сучасній англійській мові, присутній формальний. Цю роль у середньоанглійський період починає виконувати десемантизований особовий займенник *it*. Окрім граматичної функції підмета, *it* виконує у реченні низку семантичних функцій.

Актуальність дослідження семантичних функцій десемантизованого *it* у ролі головного члена речення полягає у визначенні необхідності виникнення десемантизованого *it*, який є важливим елементом у сучасній англійській мові, базуючись на його функціях.

Мета роботи – визначити семантичні функції десемантизованого *it* у реченні та передумови вживання особового займенника у ролі підмета.

Об'єктом дослідження є особовий займенник *it*, який є десемантизованим. Десемантизація – це «втрата певним явищем смислу, втрата словом лексичного значення» [2, с. 83]. Науковці визначають десемантизацію як процес, під час якого мовні одиниці частково чи повністю втрачають своє значення, зв'язок із референтом. Займенник *it* втрачає своє лексичне значення займенника третьої особи однини та вживається у реченні як формальний підмет, який не має семантичного значення.

Предметом дослідження є семантичні функції десемантизованого *it* у реченнях середньоанглійського періоду.

Матеріалом дослідження є речення з підметом *it*, узяті з пам'ятки середньоанглійського періоду – «Біблії» Джона Вікліфа [8].

Конструкції із займенником у ролі підмета є похідними від «безсуб'єктних форм давньоанглійського періоду, які в середньоанглійський період були витіснені синтаксичною суб'єктністю» [5, с. 8]. На вивченні десемантизованого *it* та причинах переходу давньоанглійських безособових конструкцій у середньоанглійські особові зосереджено дослідження Ван дер Гафа [9]. Мовознавець вважає, що найважливішою причиною переходу від безособових до граматично особових конструкцій є зміни у системі відмінків. Жодна з германських мов не зазнала таких кардинальних змін, як англійська. Різниця між дативом та акузативом зникла вже на початку середньоанглійського періоду. «Називний, давальний та знахідний відмінок були об'єднані в один» [9, с. 35]. Стосовно встановлення прямого порядку слів у реченні дослідник вважає, що це наступний із факторів, які вплинули на утворення особових конструкцій. Якщо в ранньому середньоанглійському періоді порядок слів поступово ставав фіксованим, то у пізньому присудок завжди слідує підмету. У результаті виникла необхідність у присутності двох головних членів речення.

Ван дер Гаф виокремлює чотири конструкції, у яких вживалися безособові дієслова на різних етапах їхнього розвитку. «До першої групи дослідник відносить дієслова, яким слідував додаток у давальному чи знахідному відмінку. У другу групу входять дієслова, у яких пов'язані з ними іменники чи займенники можуть виконувати роль як підмета, так і присудка. Третя група складається з дієслів, яким слідує приїменниковий додаток у давальному відмінку. Четверта група – це дієслова, у яких додаток, який раніше вживався у давальному чи знахідному відмінку, вживається у називному» [9, с. 37]. Таким чином, Ван дер Гаф визначає особливості процесу переходу від давньоанглійських безособових дієслів до середньоанглійських граматично особових конструкцій.

Початком процесу зникнення безособових дієслів є перша половина XIV століття. Цей факт свідчить про те, що вже у середньоанглійський період відбулись усі необхідні зміни для становлення англійської мови як аналітичної, виникла необхідність присутності підмета у реченні. У випадках, коли з певних причин головний член відсутній, у реченні з'являється формальний безсуб'єктний підмет, який не несе ніякої інформації про виконавця дії чи носія стану, а виконує у реченні суто «формальну» функцію головного члена, як цього вимагають особливості аналітичної англійської мови.

В. Елмер використовує термін «безсуб'єктні» конструкції, ґрунтуючись на їхній основній рисі та семантичних ролях. У середньоанглійському періоді такі конструкції вже поширювалися підметом. Лексична структура дієслова впливає на вибір підмета. Однак синтаксичні зв'язки між підметом і присудком у цих конструкціях «не залежать від синтаксичних зв'язків жодного компонента» [6, с. 59]. Це також стосується підмета *it*, який граматично підпорядковується присудку та узгоджується з ним.

О. Смирницький припускає, що використання *it* як формального підмета пов'язано із «зменшенням кількості дієслівних форм та їхньої омонімії» [3, с. 156]. Цей фактор вимагає присутності підмета у реченні для забезпечення їхньої когезії. Однак на семантичному рівні підмет у них відсутній, оскільки не має ніякого семантичного значення. У семантичному плані значення безособового *it*, незважаючи на його синтаксичну функцію у реченні, відходить на другий план, адже *it* є суто формальним, власне конструктивним елементом. Підмет в англійському безособовому реченні є поверхневим елементом, який нічого не відображає у семантичній структурі.

Дієслово у такому реченні представлено як усеохоплююча одиниця. На перший план виходить дія або стан, виражений присудком, який і втілює основний зміст висловлення. С. Смирницький стверджує, що зміст, закладений у формальному підметі, «розчиняється у змісті присудка і не може бути виокремленим» [3, с. 158]. Суб'єкт як виконавець дії чи носій стану у реченні є словесно не вираженим, але присутній у формі речення.

Тому такі речення деякі науковці називають безособовими. Під терміном «безособове речення» розуміють речення, у якому «суб'єкт або виражений не підметом, або взагалі не отримав словесного вираження» [1, с. 39]. Підмет *it* у цих реченнях слугує їхній структурній логічності та зв'язності.

Л. Меснер стверджує, що особовий займенник у ролі підмета сприяє розумінню предикативної синтагми як такої, що поширена підметом [7, с. 115]. Його присутність зумовлена виконанням у реченні низки функцій. Залежно від особливостей структури речення формальний підмет заміняє логічний та може вказувати на нього. Коли *it* вжито із сполучниками *who, which, that, like* тощо, воно виконує функцію виокремлення певної інформації у реченні. Особовий займенник на початковій позиції забезпечує текстову зв'язність і служить передачі інформації.

Вибір особового займенника *it* на роль формального підмета у середньоанглійський період супроводжувався виконуваними ним функціями. Було проведено дослідження семантичних функцій десемантизованого *it* у реченнях на матеріалі перекладу «Біблії» Джона Вікліфа другої половини XIV століття, текст якої мав суттєвий вплив на становлення стандартизованої англійської мови. Результати дослідження дали привід для припущень щодо причини десемантизації особового займенника та виявили випадки вживання *it* у ролі ввідного, емпатичного та вказівного.

Таблиця 1

Семантичні функції десемантизованого *it*

	Ввідна функція	Вказівна функція	Емпатична функція	Усього
Відсоткове відношення	31%	63,5%	5,5%	100%
Кількісний показник	47	96	8	151

Відповідно до табл. 1 найбільш уживаними є речення, у яких десемантизоване *it* є формальним підметом та вказує на предмет, наприклад:

1. *“The which whanne thei hadden rerede hem befor the Lord, efisones takynge of the hondes of hem, he brente vpon the auter of brent sacrifice, forthi that it was the offring of consecracioun, into smel of swetnes of sa|crifice to the Lord”* [Lev 8:28].

У наведеному прикладі займенник *it* вказує на конкретний предмет – “the offring of consecracioun”. Зафіксовано 96 випадків вживання речень, у яких формальний підмет виконує вказівну функцію, що становить 63,5% від усіх досліджених речень із десемантизованим *it*. Причиною переваги у вживанні вказівного *it* вважаємо функцію особового займенника вказувати на осіб, предмети чи явища.

It також виконує роль «ввідного» у реченні, наприклад:

2. *“And it is told to the kyng of Egipciens, that the puple ‘hadde flowun; and ful myche chaungid is the herte of Pharao, and of his seruauntis vpon the puple”* [Exod 14:5].

It у прикладі слугує для передачі інформації, про яку йдеться у реченні, та забезпечує зв'язність у ньому. Воно вживається, коли логічний підмет опущений через певні прагматичні цілі. Наприклад, у реченні № 2 виконавець дії є невідомий чи не важливо про нього згадувати і для запобігання громіздкості конструкції чи уникнення згадування про виконавця дії вжито *it* замість логічного підмета.

Дослідження виявило 47 випадків вживання *it* у ролі «ввідного», що становить 31% від усієї кількості досліджених речень. Причиною відносно великої кількості таких речень вважаємо значущість інформативної функції, функцій когезії та заміни логічного підмета.

Під час дослідження найрідше траплялися речення, у яких *it* виконує емпатичну функцію та наголошує на певному предметі, наприклад:

3. *“And he dide as it was comaundid, and brouzte in the men hoom; and there thei agast seiden to gideres”* [Gen 43:17–18].

Підмет *it* у підрядній частині речення № 3 слугує підсиленням дії, вказаної у головній частині.

Було зафіксовано 8 випадків вживання такого типу речень, що становить 5,5%. Причиною незначної кількості цих речень вважаємо особливість їхньої будови, у якій необхідними є певні сполучники (як у прикладі № 3 сполучник *as*), які як аналітичні засоби у досліджуваній період були у процесі становлення.

Отже, процес виникнення десемантизованого *it* у середньоанглійський період супроводжувався такими змінами в граматичній системі мови: становлення прямого порядку слів у реченні, нівелювання системи відмінків та втрата відмінкових закінчень. Виникнення усіх необхідних факторів для утвердження англійської як аналітичної

мови спричинило необхідність обов'язкової присутності підмета у реченні. У випадках, коли суб'єкт не виражений за допомогою головного члена речення, функцію підмета вже в середньоанглійський період бере на себе особовий займенник *it*, що зумовлено низкою функцій та первинним лексичним значенням самого займенника.

Проведене дослідження дозволило виокремити такі семантичні функції формального підмета *it*, як функцію вказівного, ввідного та емфатичного.

Найбільш уживаними є речення, у яких *it* виконує функцію вказівного (63,5%) та вказує на певний предмет, що пов'язано з базовою функцією особового займенника та вважаємо фактором його десемантизації у середньоанглійський період.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні синтаксичних особливостей речень із формальним підметом *it* для визначення граматичних факторів, які вплинули на становлення десемантизованого *it* у середньоанглійський період.

Література:

1. Березина О.А. К вопросу о языковой репрезентации категории безличности / О.А. Березина // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2010. – № 4. – С. 39–51.
2. Панкина М.Ф. Десемантизация как процесс развития значения слова / М.Ф. Панкина // Вестник ВГУ. Серия «Филология. Журналистика». – 2012. – № 1. – С. 83.
3. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий. – М. : Изд-во лит-ры на иностр яз., 1957. – 286 с.
4. Algeo John The Origins and Development of the English Language. Sixth edition / J. Algeo. – Boston : Cengage Learning, 2005. – P. 121.
5. Ayumi M. Middle English Verbs of Emotion and Impersonal Constructions / M. Ayumi. – Oxford University Press, 2015. – P. 8.
6. Elmer W. Diachronic Grammar: The History of Old and Middle English Subjectless Constructions / W. Elmer. – Tübingen : Niemeyer, 1981. – 179 p.
7. Moessner L. Diachronic English Linguistics / L. Moessner. – Tübingen, 2003. – 193 p.
8. The Holy Bible, containing the Old and New Testaments, with the Apocryphal books. – Oxford University Press – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://name.umdl.umich.edu/AFZ9170.0001.001>.
9. Van der Gaaf W. The Transition from the Impersonal to the Personal Construction / W. van der Gaaf. – Heidelberg, 1904. – P. 25–40.

Анотація

Ю. КОВБАСКО, С. БАБ'ЯК. СЕМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ДЕСЕМАТИЗОВАНОГО *IT* У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРІОДІ

У статті досліджується становлення десемантизованого *it* у середньоанглійський період. Визначено поняття десемантизованого *it* та процес переходу безособових дієслів в особові конструкції. Виокремлено семантичні функції формального підмета у реченні та встановлено кількісні характеристики вживання *it*, яке виконує ці функції.

Ключові слова: десемантизація, безособове речення, формальний підмет, вказівне *it*, ввідне *it*, емфатичне *it*.

Анотация

Ю. КОВБАСКО, С. БАБ'ЯК. СЕМАТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ДЕСЕМАТИЗИРОВАННОГО *IT* В СРЕДНЕАНГЛИЙСКИЙ ПЕРИОД

В статье исследуется становление десемантизованного *it* в среднеанглийский период. Определено понятие десемантизованного *it* и процесс перехода безличных глаголов в личные конструкции. Определены семантические функции формального подлежащего в предложении и установлены количественные характеристики употребления *it*, которое выполняет эти функции.

Ключевые слова: десемантизация, безличное предложение, формальное подлежащее, указательное *it*, вводное *it*, эмфатическое *it*.

Summary

Y. KOVBASKO, S. BABIAK. SEMANTIC FUNCTIONS OF THE DESEMANTICIZED *IT* IN THE MIDDLE ENGLISH PERIOD

The article deals with the formation of the desemanticized *it* in the Middle English period. The concept of desemanticized *it* and the process of transition of impersonal verbs into personal constructions are defined. The semantic functions of the formal subject in the sentence are determined and the quantitative characteristics of the use of *it* that performs these functions are established.

Key words: desemantization, impersonal sentence, formal subject, indicative *it*, introductory *it*, emphatic *it*.